

DOI <https://doi.org/10.51728/issn.1840-4448.2022.20.269>

UDK 811.411.21'36:28-23

Izvorni naučni rad

Primljeno 07. 07. 2022.

Doc. dr. sc. Mithat Jugo
Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici
jmidho@gmail.com

ZNAČENJSKE INTENCIJE APSOLUTNOG OBJEKTA U KUR'ANSKOM TEKSTU

Sažetak

Predmet istraživanja ovog rada su značenjske intencije apsolutnog objekta u kur'anskom tekstu. Cilj rada je ustanoviti frekventne morfosintaksičke obrasce kojima se realizira apsolutni objekt u kur'anskom tekstu, a zatim ponuditi lingvistički opis uloge apsolutnog objekta u oblikovanju značenjske dimenzije kur'anskog teksta, te na odabranim jezičkim iskazima ustanoviti pojedinačne značenjske intencije apsolutnog objekta u Kur'anu. U radu je korištena analitičko-deskriptivna metoda, a realizira se primjenom lingvostilističke analize koja se naslanja na klasičnu arapsku gramatičku analizu u markiranju frekventnih jezičkih obrazaca apsolutnog objekta, te postupak analize koja se naslanja na teoriju nazma, koju je uspostavio 'Abdulqāhir al-Ġurġānī, a koja se bavi ulogom jezičkih jedinica u iskazu. Rezultati istraživanja pokazuju da svaki pojedinačni obrazac apsolutnog objekta ima ciljanu ulogu u kur'anskom tekstu koja se razaznaje na strukturalnom i semantičkom nivou. Pored intenziteta, opisa kakvoće i broja akta, apsolutnim objektom se realiziraju brojne značenjske intencije, među kojima su: potvrda realizacije stvarnog događaja, unošenje optimizma, opis kakvoće realizacije akta učenja i spuštanja Kur'ana, glorifikacija, prikaz Božije svemoći i ljepote Njegova stvaranja, opomena i pobuđivanje straha, prijetnja, ukor, molba i dr. Kao frekventan element kur'anskog diskursa, apsolutni objekt predstavlja važan argumentativni marker koji značajno utječe na realizaciju ukupnih značenjskih intencija i razumijevanje kur'anskog teksta.

Ključne riječi: *apsolutni objekt, značenjske intencije, semantika, Kur'an, arapska gramatika, arapska stilistika, teorija nazma*

UVOD

Ako bismo tražili preteču modernoj evropskoj lingvistici, zasigurno bi doprinosi arapskih lingvista: Ibn Ğinnīja (n.d.), Al-Ğurġānīja (2004), Ibn al-'Atīra (1995) i drugih, mogli biti jedno od ishodišta koje je, u određenoj mjeri, doprinijelo modernom rezoniranju jezika kao sistema koji se počeo razvijati u dvadesetom stoljeću. Temelje koje je uspostavio De Sosir (1996) u modernom poimanju i izučavanju jezika, a koji su doživjeli svoju realizaciju i transformaciju kroz različite pravce moderne lingvistike: strukturalizam, transformacionu gramatiku, analizu diskursa, lingvistiku teksta, teoriju argumentacije (Ivić, 1978; Halliday and Hasan, 1976; Şawlah, 2007), u bliskoj su vezi sa Ibn Ğinnījevom (n.d.) razumijevanjem jezika, Al-Ğurġānījevom (2004) teorijom nazma i ulogom sintaksičkih jedinica u jezičkom iskazu, te Ibn al-'Atīrovim (1995) rezoniranjem stilistike i utjecaju jezičkog iskaza na recipijenta. Sva ova lingvistička promatranja bila su stoljećima predmet izučavanja na tlu Evrope, u Španiji, ali i na Balkanu, a svjedok tih vremena su brojni manuskripti koji se i danas izučavaju i čuvaju. Iako se o tome malo govori, naučni doprinosi brojnih arapskih lingvista našli su svoje mjesto u praktičnom smislu u razradi modernih lingvističkih disciplina. Za prešutan stav evropske lingvistike o doprinosu arapskih lingvističara u razvoju lingvističkih disciplina najvećim dijelom odgovorni su Arapi. Izostanak valorizacije ukupnog lingvističkog doprinosa Arapa na metodološki prihvatljiv način je imalo za posljedicu da su značajna lingvistička dostignuća Arapa ostala neotkrivena i daleko od meritorne naučne lingvističke javnosti. Stoga istraživanje jezičkih fenomena arapskog jezika na temeljima tradicionalne arapske lingvističke nauke ima za cilj da na izvjestan način ukaže na nedostajuću lingvističku halku koja spaja antičku lingvističku misao sa zapadnom lingvistikom. Zasigurno je područje arapske lingvostilistike naučno polje u kojem se uočava interdisciplinarnan suodnos različitih znanosti i može biti značajna spona između klasičnog i modernog rezoniranja jezika i jezičkih fenomena. Budući da ova znanost u svojim postavkama u jezičkom iskazu

uvijek pretpostavlja postojanje recipijenta te njegovu prilagodbu samom kontekstu upotrebe, izučavanje značenjskih intencija apsolutnog objekta u oblikovanju kur'anskog teksta predstavlja značajno pitanje kojim se želi pokazati sva kompleksnost uloge sintaksičke jedinice u oblikovanju kur'anskog diskursa. Kao sintaksička dopuna, *ime koje intenzivira regens ili ga načinski objašnjava ili brojno određuje, a nije predikat* (Ibn Hišām, 1979:2/205) i važan argumentativni marker u jezičkom iskazu, apsolutni objekt je neodvojivi dio kur'anskog diskursa i nužno ga je sagledavati u njegovoj diskursnoj ulozi. U istraživačkom pogledu, nismo pronašli zasebna istraživanja koja se bave značenjskim dimenzijama apsolutnog objekta u kur'anskom tekstu. Međutim, gramatičari: Sībāwayh (1988), Ibn Hišām (1979), Ḥasan, 'A. (2007) i drugi, iako vođeni morfosintaksičkim uzusima u podjeli apsolutnog objekta, jasno ukazuju na osnovna značenja koja se realiziraju putem konstrukcija apsolutnog objekta: intenzitet, način i broj glagolskog akta. Navođenjem brojnih primjera iz kur'anskog teksta u cilju jezičke argumentacije značenjskih dimenzija, arapski gramatičari upućuju, u određenoj mjeri, na pitanje apsolutnog objekta u kur'anskom tekstu. S druge strane, arapski stilističari sagledavaju pitanje dopuna u njihovoj diskursnoj ulozi u odnosu na govornika, gdje se zaključuje da se dopunama, a tako i apsolutnim objektom, doprinosi svrhovitosti samog govornog iskaza kod recipijenta (Al-Qazwīnī, 2003:79). Tradicionalna stilistička istraživanja o pitanju istraživanja značenja apsolutnog objekta su u potpunosti bila oslonjena na doprinos arapskih gramatičara. Tri ključne značenjske dimenzije apsolutnog objekta o kojima govore gramatičari: intenzitet, opis kakvoće akta te brojnost i količina realizacije akta su, ujedno, ona značenja o kojima govore stilističari (Ḥabanka, 1996:1/451-452). Uzimajući u obzir da je pitanje apsolutnog objekta u sintaksičkom i stilističkom pogledu u značajnoj mjeri elaborirano i u bosanskohercegovačkoj literaturi te da je ponuđen jasan morfosintaksički opis (Muftić, 1998; Softić, 2002; Dizdar, 2011; Jugo i Hajrić, 2021), stoga ćemo nastojati izostaviti one elemente teorijske prirode koji nisu neophodni u ovom radu.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Rad ima za cilj ustanoviti frekventne morfosintaksičke obrasce apsolutnog objekta u kur'anskom tekstu, a zatim ponuditi lingvistički opis uloge apsolutnog objekta u značenjskom oblikovanju kur'anskog teksta te na odabranim jezičkim iskazima ustanoviti pojedinačne značenjske intencije apsolutnog objekta u Kur'anu. Kako je istraživanje lingvističke prirode, u radu ćemo koristiti analitičko-deskriptivni metod uz primjenu lingvostilističke analize koja se naslanja na klasičnu arapsku gramatičku analizu u markiranju frekventnih jezičkih obrazaca apsolutnog objekta, te analizu kojom se želi ispitati uloga apsolutnog objekta u realizaciji značenjskih intencija u kur'anskom tekstu. Budući da kur'anski tekst predstavlja korpus istraživanja, interdisciplinarni pristup ovom pitanju se podrazumijeva. Gotovo da ne postoji lingvističko istraživanje jezičkih dimenzija Kur'ana a da se u njemu ne pojavljuju elementi gramatike, stilistike, semantike i drugih nauka. Stoga istraživanje, pored gramatike kao temeljne nauke, uključuje nauku o značenjima, *'ilm al-ma'ānī*, disciplinu koja se u arapskoj lingvističkoj misli bavi analizom sintaksičkih jedinica i njihovom ulogom u značenjskom oblikovanju teksta. Imajući u vidu da su u fokusu ove nauke, pored istraživanja osnovnih značenja i ciljeva upotrebe jezičkih jedinica, i periferna značenja koja su rezultat konteksta i diskursne upotrebe jezičkog iskaza, nastojali smo pratiti metodološki koncept ove znanosti u realizaciji ovog istraživanja. Prisustvo apsolutnog objekta u velikom broju jezičkih obrazaca u Kur'anu ukazuje na njegovu jezičku ulogu u izgradnji značenjskih i retoričkih intencija u kur'anskom tekstu. Za realizacija zadatih ciljeva rada, tradicionalni koncept arapske gramatike zasnovan na analitičnosti, a koji revno prati svaki morfosintaksički segment jezičkih jedinica, bit će početna instanca u jezičkoj analizi i markiranju morfosintaksičkih obrazaca apsolutnog objekta u Kur'anu. U opisu i podjeli obrazaca apsolutnog objekta u Kur'anu polazimo od gramatičkog određenja, uz primjese morfosintaksičkih elemenata na kojima se realiziraju konstrukcije apsolutnog objekta, a koje su ključne u realizaciji značenja. Realizacija ovog zadatka predstavlja prvi dio metodološkog postupka lingvističke analize i svojevrсни je uvod u poglavlje koje se bavi istraživanjem značenjskih ciljeva apsolutnog objekta u Kur'anu. U tom dijelu,

lingvostilistička analiza koja se temelji na postulatima ‘Abdulqāhirove teorije *naẓma* bit će metodološki postupak putem kojeg ćemo pokušati otkriti značenjske aspekte apsolutnog objekta u Kur'anu. Za razliku od tradicionalne arapske gramatike, koja proučava jezičku strukturu shodno analitičkom programu, a ne sintetički, Al-Ġurġānī je dosegao čvrstu sintaksičku teoriju u djelu *Dalā'il al-ī'gāz* (2004:4), što je teorija koja se temelji na povezanosti sintaksičkih jedinica. Iako je *naẓm* u suštini iskaz koji je izrečen onako kako zahtijevaju gramatička pravila (al-Ġurġānī, 2004:81), teorija koju razvija ‘Abdulqāhir se udaljava od tradicionalnog gramatičkog koncepta, jer ne provodi analitički pristup koji se temelji na odvojenosti sintaksičkih jedinica u strukturi i kontekstu njihove upotrebe u izgradnji značenja. Njegova koncepcija se temelji na jasnoj spoznaji semantike riječi u umu, zatim rasporedu samih riječi u izgovorenoj rečenici, iskazu te relevantnosti semantike riječi u oblikovanju semantike iskaza. Efektivnost semantike određene riječi u odnosu na drugu riječ se postiže samo u okviru rečenice i iskaza. Druga tačka ‘Abdulqāhirove teorije je da iskaz bude podvrgnut govornoj situaciji, a sve u cilju postizanja značenjskih ciljeva (Al-Ġurġānī, 2004:49-56). Ovaj koncept je u dubokoj sprezi sa ciljevima savremene lingvističke nauke u razumijevanju značenja rečenice i interakciji riječi u rečenici. Svrha sistema riječi nije da riječi prate jedna drugu u izgovoru, već da su njihove konotacije koherentne i njihova značenja konvergiraju na način koji zahtijeva um. Komentirajući ‘Abdulqāhirov pristup u detekciji značenja, Muhtar ‘Omar (1982:68) konstatira da je logička povezanost između značenja u dosluhu sa D. Steinbergovim stavom da svojstva rečenica nisu u isto vrijeme i svojstva riječi. Same riječi nisu osmišljene na način da se prepoznaje njihovo značenje u njima samima, već u njihovoj interakciji u iskazu. To je način spoznaje uloge i vrijednosti riječi u iskazu. Ovo je ujedno stav moderne lingvistike, koja pravi razliku između leksičkog i značenja koje ostvaraju sintaksičke jedinice u kontekstu sa drugim jedinicama (Hamīda, 1997: 82). U svjetlu pristupa koji je predstavio ‘Abdulqāhir, jezička jedinica koja učestvuje u konstruiranju općeg značenja ne vrši svoju funkciju na zaseban način, već samo unutar njenog integriranog okvira sa jezičkim jedinicama u kur'anski tekst. Stoga, mehanizam konteksta predstavlja ključni element u analizi i

prepoznavanju željenih značenja koja se generiraju u kur'anskom diskursu kao rezultat prisustva apsolutnog objekta u njemu. Kao značajan izvor za elaboriranje apsolutnog objekta i njegovih jezičkih finesa u kur'anskom tekstu jesu djela koja se bave morfosintaksičkim opisom jezičkih jedinica u Kur'anu te djela komentatora Kur'ana kojima je značajan cilj otkriti značenjske dimenzije kur'anskog teksta, među kojima su: *Dirāsāt li'ustūb al-Qur'ān al-karīm* ('Uḏayma, n.d.), *Al-Taḥrīr wa al-tanwīr* (Ibn 'Āšūr, 2000), *Al-Kaššāf 'an ḥaqa'iq al-tanzīl wa 'uyūn al-'aqāwīl fī wuḡūh al-t'awīl* (Al-Zamahšarī, 1407. H).

REZULTATI I DISKUSIJA

Morfosintaksički obrasci apsolutnog objekta u Kur'anu

Intenzifikacija značenja putem infinitiva predstavlja značajan oblik izražavanja u sintaksičkom oblikovanju kur'anskog teksta. Analizom konstrukcija apsolutnog objekta i njegova regensa u kur'anskom tekstu uviđa se raznovrsnost morfosintaksičkih obrazaca i njihova brojnost upotrebe koja se realizira u različitim tematskim i značenjskim kontekstima. Kroz različitost morfosintaksičkih struktura ostvaruju se značenjski i retorički ciljevi cjelokupnog teksta. Pored apsolutnog objekta, regens je osnovni element ovih struktura, koji se u kur'anskom tekstu realizira: a) glagolom *وَاسْتَكْبَرُوا اسْتِكْبَارًا* .. (Kur'an, 71:7). b) infinitivnom *فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَاؤُكُمْ جَزَاءً مَوْفُورًا* (Kur'an, 17:63). c) participom aktivnim *وَالصَّافَّاتِ صَفًّا فَالزَّاجِرَاتِ زَجْرًا* (Kur'an, 27:1-2). A, što se tiče samih vrsta apsolutnog objekta u Kur'anu, one su istovjetne vrstama o kojima govore arapski gramatičari; apsolutni objekt intenziteta (*al-maf'ūl al-muṭlaq al-mu'akkad li-'āmilih*), načina (*al-maf'ūl al-muṭlaq al-mubayyin li-al-naw'*), broja (*al-maf'ūl al-muṭlaq al-mubayyin li-al-'adad*), infinitiv u funkciji apsolutnog objekta koji zamjenjuje glagol (*al-maf'ūl al-muṭlaq al-badal min talaffuz bi al-fi'l*) te brojne vrste zamjenika apsolutnog objekta (*al-nā'ib an al-maf'ūl al-muṭlaq*) koje su sastavni dio ovog poglavlja (Al-Galāyīnī, 1998:3/32-33; Hasan, 2007:2/214-220; Al-Sāmīrāī, 2003:2/135). Analizom jezičkih konstrukcija apsolutnog objekta zaključuje se da apsolutni objekt intenziteta i načina predstavljaju okosnicu sintaksičke upotrebe apsolutnog objekta u Kur'anu. U

značenjskom pogledu, sve vrste apsolutnog objekta intenziviraju sadržaj, bilo da se radi o intenzitetu, načinu, broju, ili zamjeniku apsolutnog objekta (Hasan, 2/209).

Morfosintaksički obrasci apsolutnog objekta intenziteta i njegova regensa

Ključni obrazac apsolutnog objekta u Kur'anu sastoji se od regensa عَامِلٌ i infinitiva مَصْدَرٌ. Regens u primjerima apsolutnog objekta intenziteta je glagol, particip aktivni ili infinitiv. Glagol varira u pogledu glagolskog vremena i načina (prošlost, sadašnjost, imperativ), kao i u pogledu stanja (aktiva, pasiva, afirmacije i negacije), te različitih morfoloških formi glagola. Zbog postojanja brojnih morfosintaksičkih elemenata koji obrazuju različite konstrukcije apsolutnog objekta, a od kojih zavisi realizacija značenja, rad se ograničava na prikazu najfrekventnijih obrazaca ove vrste apsolutnog objekta, među kojima su: a) regens (perfekt trokonsonatnog glagola u aktivu) + infinitiv: وَتُفَخَّ فِي الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ (Kur'an,18:99); b) regens (perfekt trokonsonatnog glagola proširenih vrsta u aktivu) + infinitiv إِسْرَارًا .. وَأَسْرَرْتُ لَهُمْ (Kur'an, 71:9); c) regens (prezent trokonsonatnog glagola u aktivu) + infinitiv: إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا، وَأَكِيدُ كَيْدًا (Kur'an, 86:15-16); d) regens (prezent trokonsonatnog glagola proširenih vrsta u aktivu) + infinitiv: ..فَتَفَجَّرَ الْأَنْهَارُ خِلَالَهَا تَفْجِيرًا (Kur'an,17:91); e) regens (imperativ ili prohibitiv glagola) + infinitiv glagola: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا .. وَلَا تُبَدِّلُوا تَبْدِيلًا (Kur'an, 17:26); صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا (Kur'an, 33:56); f) partikula zakletve + regens (particip aktivni) + infinitiv: وَالدَّارِيَاتِ ذُرْوًا (Kur'an, 51:1).

Morfosintaksički obrasci apsolutnog objekta načina i njegova regensa

Apsolutni objekt načina u Kur'anu se realizira na tri načina: a) konstrukcijom infinitiva i pridjeva إِذْ نَادَى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا (Kur'an, 19:3); b) konstrukcijom genitivne veze وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ (Kur'an, 27:88); c) infinitivnom imenicom determiniranom određenim članom فَاصْنَعِ الصُّفْحَ الْجَمِيلَ (Kur'an, 15:85), dok je regens najčešće u obliku glagola, a rijetko u obliku infinitiva i participa aktivnog. Kur'anski primjeri ovih struktura su brojni i raznoliki u pogledu morfoloških paradigmi, kao i u pogledu glasovnog sastava koji je

značajan element kur'anskog teksta na kome se temelji poseban harmonijski sklad. Ovi fonetski elementi i njihov sastav u strukturi apsolutnog objekta utječu značenjski i zvukovno na recipijenta. Ono što se može primijetiti jeste da zbir kur'anskih primjera apsolutnog objekta načina ne premašuje prisustvo apsolutnog objekta intenziteta u Kur'anu. Najčešći obrasci ove vrste apsolutnog objekta su: a) regens (perfekt trokonsonatnog glagola u aktivu) + infinitiv + atribut إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا (Kur'an, 48:1); b) regens (perfekt trokonsonatnog glagola proširenih vrsta u aktivu) + infinitiv + atribut: إِذْ نَادَى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا (Kur'an, 19:3); c) regens (prezent glagola) + infinitiv + atribut وَيُنصِرُكَ اللَّهُ نَصْرًا عَزِيمًا (Kur'an, 48:3); d) regens (imperativ glagola) + infinitiv glagola + atribut فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا (Kur'an, 70:5); f) regens (prezent glagola) + infinitiv u konstrukciji genitivne veze كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ (Kur'an, 102:5); g) regens (prohibitiv glagola) + infinitiv u konstrukciji genitivne veze .. وَلَا تَبْرَحْ تَبْرِجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى.. (Kur'an, 33:33).

Morfosintaksički obrasci apsolutnog objekta broja i njegova regensa

Apsolutnim objektom broja se realizira brojna ili količinska vrijednost vršenja određenog akta. Morfosintaksički obrasci apsolutnog objekta broja u Kur'anu su: a) regens (perfekt glagola, aktiv) + infinitivna imenica broja فَنظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ (Kur'an, 37:88); b) regens (perfekt glagola u pasivu) + infinitivna imenica broja + atribut وَحُمِلَتِ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً (Kur'an, 69:14).

Morfosintaksički obrasci zamjenika apsolutnog objekta

Najznačajniji obrasci ove vrste apsolutnog objekta u Kur'anu su: a) regens + sinonimi infinitiva فَسَلِّمُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً (Kur'an, 24:61); b) regens (perfekt, prezent ili imperativ glagola) + infinitiv ili infinitivna imenica istog korijena sa morfološkim obrascem drugog glagola u odnosu na regens وَكَذَّبُوا (Kur'an, 71:17); وَاللَّهُ أَنْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا (Kur'an, 78:28); بَابَاتِنَا كَذَابًا (Kur'an, 78:28); c) regens + atribut u funkciji zamjenika apsolutnog objekta وَكَلَّا مِنْهَا... رَعْدًا... (Kur'an, 2:35); c) regens + rečenice koje se uvode partikulama .. قَالُوا أَنْوْمُنْ a koje su u funkciji apsolutnog objekta كَمَا أَمِنَ السُّفَهَاءُ (Kur'an, 2:13); d) regens + partikula (poredbena čestica) ك koja je u funkciji zamjenika apsolutnog objekta +

konstrukcija koja se veže uz nju .. يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِ لِلْكِتَابِ .. (Kur'an, 21:104); e) regens + brojna imenica koja upućuje na elidirani infinitiv.. إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ (Kur'an, 9:80); f) čestica أَيَّ u konstrukciji genitivne veze na mjestu zamjenika apsolutnog objekta + regens وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ .. يَنْقَلِبُونَ (Kur'an, 26:227); g) regens + leksemi كُلِّ بَعْضٍ, حَقٍّ u konstrukcijama genitivne veze u funkciji zamjenika apsolutnog objekta .. الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ .. وَلَا تَسْطُهَا كُلَّ الْبَسِطِ (Kur'an, 17:29). وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضُ الْأَقَاوِيلِ (Kur'an, 69:44). تَلَاوَتِهِ .. Svaka konstrukcija, pored formalnih odrednica, ima svoju semantiku i funkciju u rečenici u stilskom oblikovanju teksta (Al-Sāmīrā'ī, 2003:2/138-142).

Apsolutni objekt sa elidiranim regensom

a) Infinitivi u konstrukcijama genitivne veze قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ قَالَ مَعَادُ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ (Kur'an, 2:32). لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا .. [البقرة: 32] (Kur'an: 12:23). b) Infinitivi u značenju direktiva i molbe وَالَّذِينَ عُفِّرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ (Kur'an, 47:8). كَفَرُوا فَتَعَسَا لَهُمْ .. (Kur'an, 2:285). c) Apsolutni objekti koji dolaze nakon čestice objašnjenja ili izbora إِمَّا .. أُولَئِكَ هُمْ فَشَدُّوا الْوَتَاقَ فِيمَا مَنَّا بَعْدَ وَإِمَّا فِدَاءً .. (Kur'an, 47:4). d) Apsolutni objekt sam po sebi intenziviran ili posredstvom druge jezičke jedinice أُولَئِكَ هُمْ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ .. (Kur'an, 8:4). Provedena analiza je pokazala da su jezičke strukture apsolutnog objekta mnogobrojne u Kur'anu i raznolike u pogledu morfosintaksičkih obilježja koja se odnose na regens i infinitiv. Interakcijom lingvističkih i semantičkih odrednica konstrukcija apsolutnog objekta sa drugim jezičkim jedinicama u iskazu razvijaju se značenjsko-retorički ciljevi kur'anskog teksta, a što je predmet analize sljedećeg dijela teksta.

Značenjski ciljevi i retoričke intencije apsolutnog objekta

Značenje intenziteta je esencijalno značenje i stvarni cilj svake upotrebe apsolutnog objekta u kur'anskom tekstu. Međutim, pored ovog značenja koje je sastavni dio svakog pojedinačnog primjera, ove sintaksičke jedinice u različitim tematskim kontekstima i diskursnoj realizaciji razvijaju dodatna periferna značenja koja se u stilističkom pogledu određuju kao značenjski

ciljevi ili retoričke intencije upotrebe jezičkih jedinica. S obzirom na brojnost značenjskih ciljeva u kur'anskom tekstu koji se razvijaju zahvaljujući konstrukcijama apsolutnog objekta, u radu ćemo se ograničiti na neke od njih, uz kratak lingvostilistički opis elemenata koji utječu na oblikovanje kur'anskog teksta u značenjskom pogledu.

a) *Potvrda realizacije stvarnog događaja* je značenjski cilj kur'anskog ajeta: **وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا** *A s Musaom Allah je, doista, razgovarao!* (Kur'an, 1995:4/164). Glagolski akt govora *kallama*, koji u navedenoj konstrukciji predstavlja regens, intenziviran je infinitivom *taklīm* u cilju potvrde same realizacije govora između Musa'a i Allaha, dž. š. Imajući u vidu jezičku praksu arapskog govornika da koristi infinitiv u funkciji apsolutnog objekta kao pojačivač značenja u onim konstrukcijama kada je sasvim očekivano da se glagol može shvatiti u metaforičkom značenju, jezička uloga infinitiva u ovom slučaju je u otklanjanju svake sumnje u metaforičnost realizacije akta (al-Badawī 2005:114). Infinitivom *taklīm* odagnava se metaforično razumijevanje poruke i potvrđuje stvarna realizacija govora (Ibn 'Āšūr, 2000: 4/320-321). Iako se radi o drugoj proširenoj vrsti glagola, kada se pretpostavlja ekstenzija značenja, glagol *kallama* ima značenje osnovne vrste glagola, u značenju govora. Stvarni razlog takvog razumijevanja ovog ajeta se krije u tome što se glagol *kallama* u značenju govora pojavljuje u obliku druge proširene vrste i nije pretrpio transformaciju iz prve glagolske vrste (Ibn al-'Aṭīr, 1995: 2/59-60). Stoga infinitiv *kallama* ne upućuje na ekstenziju značenja, već se putem infinitiva konstatira realizacija izvedenog akta razgovora između Allaha i Musa'a, bez obzira koliko je dugo ili kratko trajao. Morfološki oblik (*taf'īl*) i istokorijensko jedinstvo regensa i infinitiva, pored značenjskog aspekta, ima ulogu u stilskom oblikovanju kur'anskog teksta te stvaranju prekrasnog muzičkog ritma koji je sastavni dio kur'anskog izraza.

b) *Unošenje optimizma* je značenjska intencija kur'anskog ajeta iskazana putem konstrukcije apsolutnog objekta u kur'anskom ajetu: **إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا** *Mi ćemo ti zbilja dati da pobijediš pobjedom jasnom* (Kur'an 1995:48/1). Ajet je potvrda za činjenicu koja se nije dogodila, ali koja će se neminovno desiti. Nagovještaj osvajanja Meke, koje se dogodilo dvije godine nakon objave

kur'anskog ajeta, nešto je čime je Allah obradovao Svoga Poslanika (Al-Ṭabarī, 2000:22/197; Al-Zamahšarī, 1407:4/331-332). U tom pogledu, konstrukcija apsolutnog objekta načina *fathan mubīna* je jedno od sredstava intenziteta kojim se pojačava neminovnost realizacije događaja. Sam regens *fataḥnā* iskazan perfektom glagola u značenju budućnosti je u funkciji pojačanja značenja i ukazuje da se radi o stvarima koje će se neminovno dogoditi (Al-Razī, 1420:28/65). Zajednički korijen glagola i infinitiva *f-t-h*, zatim čestica *'inna* u funkciji intenzifikatora, te semantika atributa *mubīn* u značenju jasnoće, jesu jezički elementi koji pojačavaju značenje i čine realizaciju događaja neminovnom. Značenjski cilj koji se rađa u kontekstu upotrebe unosi optimizam i radost zbog vijesti koja će se desiti. Ovom obaviješću se glorificira Onaj Koji zna i otkriva nepoznato (Al-Zamahšarī, 1407:4/332). S obzirom da glagol *fataḥa* ima polisemno značenje u kur'anskom tekstu, teorija nažma i mehanizam konteksta u sagledavanju upotrebe riječi u okviru cjelokupnog konteksta i interakcije sa drugim riječima je osnovni način razumijevanja semantike riječi i njenih konotacija (Bal'abd, 1994:246).

c) *Opis kakvoće realizacije akta učenja i spuštanja Kur'ana* jesu značenjski ciljevi koji se realiziraju putem konstrukcija apsolutnog objekta intenziteta i njegova regensa: *أَوْزِدْ عَلَيْهِ وَرَيْلَ* أو زِدْ عَلَيْهِ وَرَيْلَ *I Kur'an izgovaraj izgovaranjem pažljivim!* (Kur'an, 1995: 73/4), i: *وَرْتَلْنَا تَرْتِيلاً*. *I Mi ga polahko dostavljamo* (Kur'an, 1995: 25/ 32). Značajno je napomenuti da su primjeri spomenuti u dva različita konteksta. Ibn 'Ašūr (2000: 29/242-243) se dotakao leksičkog i kontekstualnog značenja ove konstrukcije: *وَرَيْلَ الْقُرْآنِ*.. *وَرَيْلَ الْقُرْآنِ* *I Kur'an izgovaraj izgovaranjem pažljivim!* (Kur'an, 1995 73/4), navodeći da infinitiv *tartīl* u jezičkom pogledu znači: *Učiniti nešto murattilan, tojest razdvojiti nešto, a u osnovi upućuje na razdvojenost zuba (diastema)*. Ovim iskazom želi se ukazati na učenje Kur'ana, tj. jasnost izgovara slova Kur'ana i njihovo učenje shodno tedžvidskim pravilima. Stvarna svrha primjene ovog postupka pri učenju Kur'ana ima za cilj bolje memoriranje, promišljanje i pravilno razumijevanje kur'anskog teksta. Iako se ova vrsta apsolutnog objekta, shodno arapskom tradicionalnom gramatičkom određenju, ocjenjuje kao apsolutni objekt intenziteta, sama semantika infinitiva je u funkciji kvalificiranja akta i njegova načinskog određenja. Ovaj kur'anski primjer, ali i drugi primjeri,

ukazuju da je morfosintaksički pristup na kome se temelji klasična arapska gramatika vrlo često u koliziji sa semantičkim nivoom riječi i smislom rečenice. Sve ovo pokazuje da tradicionalna arapska analiza u cilju očuvanja konzistentnosti pravila i norme u velikoj mjeri zanemaruje semantiku i njen utjecaj u formiranju jezičkog iskaza. Neodređenost infinitiva i njegov nunacijski završetak *tartīlan* naglašava značenjski aspekt kojim se određuje artikulacija u pogledu načina realizacije glagolske radnje i kakvoće *tertīla* (Ibn 'Āšūr, 2000: 29/243). Fonetska jednakost regensa i glagolske imenice potvrđuje značenje i oslikava način ove izvedbe. Iako se radi o drugoj proširenoj vrsti glagola *rattala*, konstrukcija regensa i apsolutnog objekta ne podrazumijeva učenje Kur'ana u smislu njegovog čestog opetovanja! Analizirajući ovaj primjer, Ibn al-'Aṭīr (1995: 2/59-60) se osvrnuo na opasku da snaga iskaza neminovno prati ekstenziju značenja, misleći na učešće broja harfova u njegovom oblikovanju. On konstatira da to nije uvijek i nužna pojava. Zakonitost ekstenzije značenja stoji kada se morfološki obrazac sastavljen od tri konsonanta transformira u širu morfološku formu. Tako, transformacija trokonsonantnog glagola قَتَلَ u proširenu paradigmu neminovno podrazumijeva ekstenziju značenja. Morfološka forma koja je u svojoj osnovi četverokonsonantnog oblika, a nije doživjela transformaciju iz trokonsonantnog glagola, ne podrazumijeva mnoštvo i intenzifikaciju značenja, poput glagola كَلَّمَ. Stoga, glagol رَتَّلَ u navedenom primjeru ne upućuje na opetovanje akta, jer sam glagol ne crpi značenje iz osnovne trokonsonantne paradigme glagola. Zato se jasno razaznaje da je intencija ove konstrukcije razboritost u artikulaciji ajeta i razmišljanje o suštini poruke. U ovom kontekstu, Hindāwī (2008:38-39) dodaje da je opaska Ibn al-'Aṭīra dobra i važna jer se njome jasno pokazuje da povećanje broja slova morfološke strukture nužno ne znači i ekstenziju i širenje značenja. Također, iz navedene konstatacije se razaznaje da se retorička svrha, odnosno, značenjski ciljevi intenzifikacije i preuveličavanja ne postižu osim sa određenim jezičkim povodom, odstupanjem zasnovanim na izboru između ispravnih alternativa značenju. Na osnovu navedenog, zaključuje se da značenje apsolutnog objekta u spomenutom ajetu ima naznaku kakvoće učenja Kur'ana. Budući da se apsolutni objekt *tartīlan* ponavlja u Kur'anu u drugom kontekstu: وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ

وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا *Oni koji ne vjeruju govore: “Zašto mu Kur’an nije odjednom cijeli objavljen?” A tako se objavljuje da bismo njime učvrstili tvoje srce, I Mi ga polahko dostavljamo* (Kur’an, 1995: 25/32), intencija konstrukcije se mijenja. Tammām Ḥassān (2006, 5-6) konstatira da, iako se osnovno značenje dva ajeta slaže u pogledu sukcesivnosti i odvojenosti, u prvom slučaju *tertil* Kur’ana se povezuje sa izgovorom glasova u pogledu izgovora vokala, njihove dužine, asimilacije i nazalizacije glasova, pauzalne forme i dr. Sve navedeno se odnosi na propise o učenju Kur’ana. U drugom ajetu se misli na postepenost spuštanja Objave shodno nizanju događaja na koje se odnosi u vremenu i prostoru, a u cilju utvrđivanja božanske Objave u pogledu određenog događaja.

d) *Značenje glorifikacije se razaznaje u kur’anskim ajetima: Tako Mi onih koji čupaju osorno, i onih koji vade lagahno, i onih koji plove hitro, pa pologo izvršavaju žurno!* (Kur’an, 1995: 79/1-4). Ajeti se temelje na konstrukcijama apsolutnog objekta koji se sastoje od participa aktivnog u funkciji regensa i infinitiva koji ga potvrđuje. Gramatički paralelizam i glasovna uravnoteženost ajeta predstavlja markirani lingvostilistički iskaz koji privlači pažnju recipijenta. Kao regens u konstrukcijama apsolutnog objekta pojavljuju se izvedena imena participa aktivnog. Pored stilističkih ciljeva, upotreba izvedenice participa aktivnog u ovim slučajevima ima i semantičke razloge koji su sastavni dio tih imena. Participi aktivni: *al-nāzi‘āt, al-nāšīṭat, al-sābiḥāt, al-sābiqāt*, derivirani iz glagola, sadrže svojstva konkretnog imena, ali i osobine koje su sastavni dio imena izvedenih iz glagola. Ovaj stilski izričaj omogućio je različita poimanja i interpretacije imenica u datim ajetima. Tako, uočavamo da se riječ *al-nāšīṭat* interpretira kao: meleki, zvijezde, duše i dr., dok se za riječ *al-sābiḥāt* spominju značenja: meleki, zvijezde, mjesec, noć, dan, konji, i dr. (Al-‘Alūsī, 1415: 15/223-226). Maḥmūd Naḥla (1989:232-234) konstatira da različite interpretacije ovih ajeta nastaju kao rezultat navođenja izvedenice na mjesto konkretnih imena. Da je konkretna imenica na mjestu izvedenice, ne bi postojala mogućnost za različite interpretacije u tumačenju ajeta. Brojne naznake na koje upućuju navedene riječi dokazuju da jezička struktura imena otvara širinu semantičkog razumijevanja teksta. Ibn ‘Āšūr (2000: 30/57) smatra da svrha potvrđivanja *nāšīṭat* sa infinitivom (*naštan*) je u cilju opisa stvarne

aktivnosti. Prema tome, ponavljanje jezičkog korijena između regensa i infinitiva potvrđuje ovo značenje. Particip aktivni u svojoj osnovi pojačava samo svojstvo atributa uz mogućnost njegove revitalizacije i obnove (Ḥassān, 2006:99), tako da ova forma iskaza upućuje na akt djelovanja, ali i na statičnost i konkretnost imenice. Kao da se iskazom želi kazati da se svojstva kojima se opisuju meleki neprastano obnavljaju i realiziraju sa protokom vremena, a što je poenta navedenih ajeta. Zakletva u navedenim ajetima je jedno od sredstava koje pojačava sigurnost u realizaciju događaja. Stil zakletve dolazi u obrascima ponavljanja sa sličnim ritmom, melodijama i strukturama raspoređenim po ajetima s proporcionalnim intervalima. To je ono što generira estetsku i argumentativnu funkciju govora (Şawlah, 2007:323). Kombinacija tri jezička pojačivača: zakletve, apsolutnog objekta i ponavljanja istog korijena riječi, u ovim ajetima glorificiraju značenje ajeta i dovode do uvjeravanja i prihvatanja sadržaja koji se realizira putem ovih konstrukcija.

f) *Prikaz Božije svemoći i ljepote Njegova stvaranja je značenjski cilj kur'anskog ajeta: فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا / primi je Gospodar njen primanjem lijepim, i dade da lijepo odraste (Kur'an: 1995: 3/37). Pojačanje regensa infinitivom od druge paradigme glagola predstavlja zasebnu vrstu u okviru zamjenika apsolutnog objekta i doprinosi realizaciji značenja i retoričkih ciljeva kur'anskog teksta. Brojni su jezički primjeri apsolutnog objekta u Kur'anu u kojima infinitiv ne prati regens u pogledu očekivane morfološke paradigme. Jezičke konstrukcije glagola i infinitiva istog korijena u ovim slučajevima imaju značenjsku tajnovitost u kojima neminovno dolazi do spajanja dva različita značenja koja utječu na značenjske ciljeve kur'anskih ajeta (Al-Sāmīrā'ī, 2003:2/142). Ova vrsta sintaksičkog oblikovanja je u cilju semantičke realizacije koju prati sažetost i konciznost iskaza. Pored atributa, načinska kvalifikacija akta u konstrukcijama: فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ / primi je Gospodar njen primanjem lijepim, te وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا / i dade da lijepo odraste (Kur'an: 1995: 3/37), realizira se i putem infinitiva koji u ovim slučajevima ne prate regens u pogledu očekivane morfološke paradigme. Značenjskoj dimenziji konstrukcije *bi qabūlin ḥasanin*, koja se, iako genitivno deklinirana, kvalificira kao apsolutni objekt načina, doprinosi i prijedlog *bi* kojim se pojačava povezanost regensa sa infinitivom*

(Al-'Alūsī, 1415: 2/133). Kao vrsni komentator Kur'ana, Ibn Taberī (2000: 6/344) bavio se ovim pitanjem te konstatira da je odstupanje u pogledu morfoloških paradigmi infinitiva *bi qabūlin i nabātan* u odnosu na regense *taqabbala i 'anbata* uobičajen stil Arapa i način jezičkog izražavanja. Ibn 'Āšūr (2000: 29/190) konstatira da je *nabātan* u jezičkom pogledu lakši i uobičajeniji od *'inbātan*, stoga navođenje morfoloških paradigmi sa manjim brojem harfova je jezički lakše i ekonomičnije, a ujedno i stilski određenije i izražajnije. Onda kada je nešto ljepše, kur'anski izraz slijedi taj stilski izraz. Jezičkim konstrukcijama *حَسَنَ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا* i *فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ* u kur'anskom iskazu se izražava alegorija o lijepom odgoju koji se realizira u svim stanjima i etapama razvoja, ili metafora u kojoj se odgoj metaforički poistovjećuje sa rastom, razvojem, nicanjem i klijanjem biljaka. U suštini, ovaj način izraza ima značenjsku uvjetnost, jer se *'inbāt* posmatra kao Allahovo stvaranje i ono se realizira u tajnosti, dok je *nabāt* sam po sebi vidljiv. Navođenje infinitiva *nabātan* odgovara samom kontekstu, gdje se kroz vidljivost rasta i razvoja čine vidljivim Allahova snaga i moć (Hindāwī, 168). Da je na mjestu *nabātan* navedno *'inbātan*, spomenuto značenje ne bi bilo prepoznato. Na osnovu lingvostilističke markiranosti ovih konstrukcija zaključuje se da ovaj način izražavanja predstavlja pravu riznicu stilskog potencijala i plodno je tlo za različite sintaksičke i semantičke interpretacije kur'anskog teksta (Al-Sāmīrā'ī, 2003:2/142).

e) *Značenje opomene i pobuđivanje straha kod recipijenta* je retorički cilj koji se realizira brojnim ajetima u kojima učestvuje apsolutni objekt u kur'anskom tekstu. Sama potreba za pojačanim intenzitetom i načinskim kvalificiranjem određenog akta na retoričkom planu u kur'anskom tekstu ima argumentativnu funkciju. Kur'anski ajet: *كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ* *Ne valja tako, nek' znate jamčimo* (Kur'an, 1995: 102/5), jedan je od ajeta u kome apsolutni objekt načina *'ilma-l-yaqīn* ima značenjski cilj u pobuđivanju straha i uznemirenosti (Al-Šabūnī, 1997:3/571-572). Sintaksički nivo ovog ajeta koji se temelji na irealno-pogodbenoj rečenici u kojoj je elidirana apodoza čestice *law* otvara mogućnost različitih interpretacija. Sam glagol iskazan prezentom uvjeta nudi različite semantičke uvide, ali i mogućnost doslovne interpretacije značenja. Konstrukcija apsolutnog objekta sastavljena od dvije riječi vezane genitivnom vezom je stilski markirana, jer riječ *jaqīn*

ima značenje nauke; *da znate znanjem koje odgovara stvarnosti, bilo bi vam jasno neugodnost u kojoj ste i ne bi vas zavelo bogatstvo* (Ibn 'Ašūr, 2000: 30/459)!

g) *Značenje prijetnje* je cilj kur'anskog ajeta: *وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ* *A silnici će zbilja znati kakve će nevolje oni dopasti!* (Kur'an, 1995: 26/227). Konstrukcija *أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ* rijedak je primjer inverzije regensa i apsolutnog objekta u Kur'anu, u kome riječ *أَيَّ* pridodata imenici mjesta *مُنْقَلَبٍ* vrši funkciju zamjenika apsolutnog objekta, dok ju regens *يَنْقَلِبُونَ* slijedi (Šarīf, 1988, 2/121). Inverzija sintaksičkih elemenata u navedenom primjeru, u značenjskom pogledu, zasigurno nosi poruku i jedan je od jasnih znakova koji upućuje na neprihvatljivu stvar. S obzirom da je sadržaj ajeta upozorenje protiv zanemarivanja prava, konstrukcijom: *أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ* *kakve će nevolje oni dopasti*, iskazuje se upozorenje na kaznu koju ne možemo jasno ni pretpostaviti! *Al-Munqlab* je imenica mjesta od glagola *'inqalaba* u značenju: *sudbonosan put povratka*, a spoznaja čina je uvjetovana realizacijom koja se veže za postojanje imena upitne zamjenice koja načinski određuje realizaciju akta. Iz ovog kontekstualnog značenja se zaključuje da kompozicija nosi konotaciju prijetnje tlačiteljima prava (Ibn 'Ašūr, 2000: 19/215). Konotacija prijetnje se iščitava i iz ajeta: *قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ*. *Ti reci: „Uživaj malko u nevjerstu svome, ti ćeš, jamačno, biti stanovnik Vatre!“* (Kur'an, 1995: 39/8), u kome regens u konstrukciji *تَمَتَّعْ قَلِيلًا* ima ironičnu poruku, u smislu uživanja, dok atribut *قَلِيلًا* vrši funkciju zamjenika apsolutnog objekta i značenjski kvalificira tu poruku. Konstrukcija regensa *tamatt'a* i pridjeva *qalilan* uz izostavljenje infinitiva služi za iskazivanje značenja prijetnje (Al-Zamahšari, 1407:4/116).

h) *Umjerenost kao odrednica ljudskog ponašanja* u kojem racionalan stav treba da prevlada emotivni osjećaj je jedan od kur'anskih principa koji se iščitava iz kur'anskog ajeta: *وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعَدَ مَلُومًا مَحْسُورًا* *I nemoj, kao da ti je ruka za vrat tvoja okovana, škrtariti a nemoj je ni sasvim ispruženu držati pa da prekoren i bez igdje ičega ostaneš ti!* (Kur'an 1995: 17/299). Jezička konstrukcija *وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ* u kojoj učestvuje glagolski način prohibitiva u funkciji regensa te zamjenik apsolutnog objekta koji se temelji na konstrukciji genitivne veze *كُلَّ الْبَسْطِ* određuje značenjski smisao i kakvoću

realizacije akta dijeljenja. Ova jezička struktura u kur'anskom kontekstu je poziv na umjerenost bez pretjerivanja ili nemara (Ibn 'Āšūr, 2000: 14/69). Iako se glagolski načini imperativa i prohibitiva povezuju sa naredbama i zabranama, njihova realizacija u kur'anskom kontekstu u konstrukcijama u kojima učestvuje apsolutni objekt često se povezuje sa značenjskim ciljevima savjeta, ukora, molbe i dr. Ovaj primjer, ali i svi drugi, približavaju nas *teoriji govornih činova* i potrebi razumijevanja djestva koje proizvodi jezički iskaz shodno kontekstu i govornoj situaciji (Serl, 1991). Pored navedenog, važno je uočiti da svaka jezička jedinica u funkciji apsolutnog objekta u kontekstu kur'anskog diskursa ima argumentativnu funkciju. Tako, apsolutni objekti سُبْحَانَكَ، مَعَادَ اللَّهِ، "قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا.." *Slavljen neka si!* – *povikaše meleki-* "Nemamo drugoga znanja osim onog kome si nas poučio Ti! (Kur'an, 1995: 2/32); "قَالَ مَعَادَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي". " *Ne daj, Bože!* " *Doista me gospodar moj lijepo pazi;* (Kur'an, 1995: 12/23) "قَالَ لَهُمْ مُوسَىٰ وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا" *A Musa im reče: "Teško vama! Ne iznosite na Allaha laži,* (Kur'an, 1995:20/61), važna su sredstva argumentacije, kojima se iskazuje stav o određenom pitanju. Značenjski ciljevi spomenutih konstrukcija; سُبْحَانَكَ smatranje da je Bog slobodan od svakog nesavršenstva *tanzih*, مَعَادَ اللَّهِ odagnavanje pripisanog djela, وَيْلَكُمْ iskazivanje upozorenja, jasno iskazuju stav i neodvojivi su dio ukupnog kur'anskog teksta, koji je neophodno razumijevati u njegovoj diskursnoj prirodi! U tom pogledu, apsolutni objekti u Kur'anu su argumentativni markeri koji značenjski određuju tekst (Šawlah, 2007:261)!

ZAKLJUČAK

Visok stepen prisustva apsolutnog objekta u kur'anskom tekstu potvrđuje njegovu važnost i ulogu u strukturnom i značenjskom oblikovanju teksta Kur'ana. I pored velikog broja radova koji se bave jezikom kur'anskog teksta, nismo pronašli zasebna istraživanja koja se bave značenjskim ciljevima apsolutnog objekta u kur'anskom tekstu. Nakon provedene morfosintaksičke analize konstrukcija apsolutnog objekta i njegova regensa, koja se temelji na tradicionalnom arapskom pristupu u analizi sintaksičkih jedinica, ustanovljeni su brojni jezički obrasci koji u kontekstu

upotrebe utječu na značenjsku dimenziju kur'anskog iskaza. Provedenom lingvostilističkom analizom odabranih uzoraka konstrukcija apsolutnog objekta, da se zaključiti kako morfosintaksičke varijacije svakog pojedinačnog obrasca imaju funkciju u strukturalnom i semantičkom oblikovanju kur'anskog teksta. Značajno je ukazati da je metodološki program koji provode komentatori u tumačenju kur'anskog teksta pomogao u otkrivanju važnih značenjskih intencija, a koje su rezultat uvođenje konteksta kao mehanizma u razumijevanju iskaza i diskursnog razumijevanja kur'anskog govora. Usredsređivanje pažnje na tekst, odnosno diskurs, i udaljavanje od analitičkog pristupa u analizi jezičkih jedinica, čine ovaj tradicionalni metodološki program u analizi iskaza vrlo kompatibilnim sa teorijom nazma od 'Abdulqāhira al-Ġurġānija i modernim lingvističkim principima u strukturalnoj analizi tekstova. Pored značenja intenziteta, opisa kakvoće i broja akta kao osnovnih značenja upotrebe apsolutnog objekta u Kur'anu i arapskom jeziku, ovim se konstrukcijama realiziraju brojne druge značenjske intencije i ciljevi koji se razaznaju u kontekstu upotrebe, među kojima su: potvrda realizacije stvarnog događaja, unošenje optimizma, opis kakvoće realizacije akta učenja i spuštanja Kur'ana, glorifikacija, prikaz Božije svemoći i ljepote Njegova stvaranja, opomena i pobuđivanje straha, prijetnja, ukor, molba i dr. Zaključuje se da jezičke strukture koje se sastoje od regensa i apsolutnog objekta nisu ograničene na odnos riječi zasnovanih na istom jezičkom korijenu u Kur'anu u granicama retoričkih i kontekstualnih značenja. Njihova uloga se razaznaje na nivou teksta u stvaranju tekstualne koherentnosti struktura i značenja. Apsolutni objekt je jedno od najvažnijih jezičkih sredstava na kojemu počiva argumentativna snaga kur'anskog diskursa, koje vrši ubjeđivačku funkciju u iskazu u cilju pridobijanja recipijenta.

LITERATURA

- Al-'Alūsī, M. (1415 H). *Rūḥ al-ma'ānī fī tafsīr al-Qur'ān al-'azīm wa al-sab' al-ma'ānī*. Bayrūt: Dār al-kutub al-'ilmiyya.
- Al-Badawī, 'Aḥmad (2005). *Min balāġa al-Qur'ān*. al-Qāhira: Nahḍa.

- Bal'abd, Şālih (1994). *al-Tarākīb al-naḥwiyya wa siyāqātuhā al-muhtalifa 'inda 'Abdilqāhir al-Ġurġānī*. al-Ġazā'ir: Dīwān al-maṭbu'āt al-ġāmi'iyya.
- De Sosir, F. (1996). *Kurs opšte lingvisti*. Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića Sremski Karlovci.
- Dizdar, E. (2011). *Stilski potencijal atributa u arapskom jeziku*. Sarajevo: Orijentalni institut.
- Al-Ġalāyīnī, M. (1998). *Ġāmi' al-durūs al-'arabiyya*. Bayrūt: al-Maktaba al-'ašriyya.
- Ḥabanka, 'Abdurrahman (1996) *al-Balāġa al-'arabiyya*. Dimašq: Dār al-qalam, i Bayrūt: al- Dār al-šāmiyya.
- Al-Ġurġānī, 'A.Q. (2004). *Dalā'il al-'i'ġāz*. al-Qāhira: Maktaba al-Ḥāniġī.
- Halliday M.A.K. and Hasan, R. (1976). *Cohesion in English*. London: Longman Group.
- Ḥamīda, Muštafā (1997). *Nizām al-'irtibāṭ wa al-rabṭ fī tarkīb al-ġumla al-'arabiyya*. al- Qāhira- Bayrūt: al-Šarika al-mišriyya al-'ālamīyya, Longman.
- Ḥasan, 'A. (2007). *al-Naḥw al-wāfi*. al-Qāhira: Dār al-ma'ārif.
- Ḥassān, T. (2006). *Ḥawāṭir min ta'ammul luġa al-Qur'an al-Karim*. al-Qāhira: 'Ālam al-kutub.
- Ḥassān, T. (2006). *al-Luġa al-'arabiyya m'anāha wa mabnāhā*. al-Qāhira: 'Ālam al-kutub.
- Hindāwī, 'Abdulkarīm, (2008). *al-'I'ġāz al-šarfi fī al-Qur'an al-karīm, dirāsa nazariyya taḥbiqīyya al-tawzīf al-balāġī li šīġa al-kalima*. 'Irbid-'Ammān: 'Ālam al-kutub al-ḥadīṭ, Ġidār li al-kitāb al-'ālamī.
- Ibn 'Aqīl, B. A. (1985). *Šarḥ Ibn 'Aqīl*. Dimašq: Dār al-fikr.
- Ibn 'Āšūr, M. T. (2000). *al-Taḥrīr wa al- tanwīr*. Bayrūt: Mu'assasa al-tārīḥ al -'arabī.
- Ibn al-'Aṭīr, Ḍ. (1995). *al-Maṭal al-sā'ir fī 'adab al-kātib wa al-šā'ir*. Bayrūt: al-Maktaba al-'ašriya.
- Ibn Hišām, G.A. (1979). *'Awdaḥ al-masālik' 'ilā 'alfiyya Ibn Mālik*. Bayrūt: Dār al-ġīl.
- Ibn Ġinnī, O. (n.d.). *al-Ḥašā'iš*. Bayrūt: 'Ālem al-kutub.
- Ivić, M. (1978). *Pravci u lingvistici*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Jugo, M. i Hajrić, A. (2021) „Stilski potencijal apsolutnog objekta u kur'anskom tekstu”. *Zbornik radova Islamskog*

- pedagoškog fakulteta u Zenici*. Zenica: Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici, 19, 411-428.
- Karić, E. (1995). *Kur'an s prijevodom na bosanski jezik*. Sarajevo: Bosanska knjiga.
- ‘Omar, A. M. (1402-1982). *‘Ilm al-dilāla*. al-Kuwayt: Maktaba dār al-‘arūba.
- Muftić, T. (1998). *Gramatika arapskog jezika*. Sarajevo: Ljiljan.
- Naḥla, M. (1989). *Dirāsāt qur’āniyya fī ġuz’ ‘amma*. Bayrūt: Dār al-‘ulūm.
- Al-Qaḏwīnī, H. Ğ.(2003). *al-‘İdāḥ fī ‘ulūm al-balāġa al-ma’ā nī wa al-bayān wa al-badī’*. al- Bayrūt: Dār al-kutub al-‘ilmiyya.
- Al- Rāzī, M. F. (1420). *Mafātīḥ al-ġayb-al-tafsīr al-kabīr*. Bayrūt: Dār ‘iḥyā’ at-turāt al-‘arabī.
- Al-Şabūnī, ‘A. (1997). *Şafwaṭ al-tafsīr*. al-Qāhira: Dār al-Şabūnī,
- Al-Sāmīrā’ī, F.S.(2003). *Ma ‘ānī al-naḥw*. al-Qāhira: Şarika al-‘ātik.
- Şawlah, ‘A. (2007). *Al-ḥiġāġ fī al-Qur'an min ḥilāl ‘ahamm hasā’isih al-‘uslūbiyya*. Bayrut: Dār al-Fārābī.
- Sībāwayḥ, A.Q. (1988). *al-Kitāb*. al-Qāhira: Maktaba al-Ḥānġī.
- Serl, Dž. (1991). *Govorni činovi: ogled iz filozofije jezika*. Beograd: Nolit.
- Softić, M. (2002). *Kompendij arapske sintakse Ibrahima Opijača Mostarca*. Zenica: Islamska pedagoška akademija u Zenici.
- Şarīf, Muḥammad (1988). *al-Tarkīb al-naḥwī wa şawāhiduh al-qur’āniyya*. Dubayy: Dār al-qalam.
- Al-Ṭabarī, M. Ğ. (2000). *Ĝāmi’ al-bayān fī t’awīl al-Qur'an*. Bayrūt: Mu’assasa al-risāla.
- ‘Uḏayma, M. ‘A. (n.d.). *Dirāsāt li’uslūb al- Qur’ān al-karīm*. al-Qāhira: Dār al-ḥadīṭ.
- Al-Zamahşarī, Ğ. (1407). *al-Kaşşāf ‘an ḥaqa’iq al-tanzīl wa ‘uyūn al-‘aqāwīl fī wuġūh al-t’awīl*. Bayrūt: Dār al-ma’rifa.

SEMANTIC INTENTIONS OF THE ABSOLUTE OBJECT IN THE QUR'ANIC TEXT

Mithat Jugo, PhD

Abstract

This paper deals with semantic intentions of the absolute object in the Qur'anic text. The aim is to establish frequent morphosyntactic patterns by which the absolute object is realized in the Qur'anic text, and then to offer a linguistic description of the role the absolute object plays in shaping the semantic dimension of the Qur'anic text, and based on selected linguistic expressions to establish individual semantic intentions of the absolute object in the Qur'an. In this paper we used an analytical-descriptive method, which was realized by applying a linguistic-stylistic analysis based on classical Arabic grammatical analysis of marking frequent linguistic patterns of the absolute object, and an analysis procedure based on the theory of *naẓm*, which was established by 'Abdulqāhir al-Ġurġānī, and which deals with the role of linguistic units in a statement. The research results show that each individual form of the absolute object has a targeted role in the Qur'anic text that can be discerned on a structural and semantic level. In addition to the intensity, description of the quality and number of acts, the absolute object realizes numerous semantic intentions, among which are: the confirmation of a real event realization, introduction of optimism, description of the quality of the realization of the act of reciting and delivering the Qur'an, glorification, display of the God's omnipotence and the beauty of His creation, admonishment and fear-mongering, threat, reprimand, plea, etc. As a frequent element of the Qur'anic discourse, the absolute object is an important argumentative marker significantly affecting the realization of the overall semantic intentions and the understanding of the Qur'anic text.

Keywords: absolute object, semantic intentions, semantics, the Qur'an, Arabic grammar, Arabic stylistics, *naẓma* theory.

د. مدحت يوغو، كلية التربية الإسلامية- جامعة زينيتسا

المقاصد الدلالية للمفعول المطلق في القرآن الكريم الملخص

موضوع هذا البحث هو المقاصد الدلالية للمفعول المطلق في النص القرآني. ويهدف البحث إلى تحديد الأنماط النحوية والصرفية التي يتحقق فيها المفعول المطلق في النص القرآني، ثم إلى تقديم وصف لغوي لدور المفعول المطلق في تشكيل البعد المعنوي والدلالي للنص القرآني، والإشارة إلى المعاني البلاغية الدلالية الفردية للمفعول المطلق في القرآن الكريم في النماذج المختارة. تم استخدام المنهج الوصفي التحليلي في البحث، ويتحقق من خلال تطبيق التحليل الأسلوبى اللغوي الذي يعتمد على التحليل النحوي العربي القديم في تمييز الأنماط اللغوية المتكررة للمفعول المطلق، وإجراء التحليل الذي يعتمد على نظرية النظم التي أنشأها عبد القاهر الجرجاني والتي تتناول دور الوحدات اللغوية في الكلام. أظهرت نتائج البحث أن كل نمط وشكل لغوي للمفعول المطلق في النص القرآني له دور هادف ومقصود ويمكن تعيينه في المستوى البنيوي والدلالي. وبالإضافة إلى دلالة التأكيد ووصف الكيفية والبيان عن النوع والعدد، فإنه من خلال المفعول المطلق يتحقق العديد من المعاني الدلالية ومقاصده البلاغية، ومن بينها: تأكيد لتحقيق الحدث الحقيقي، وإدخال التفاضل، ووصف كيفية تحقيق الفعل من تعلم القرآن وتلاوته، وتمجيده، وإظهار قدرة الله سبحانه وتعالى، وجمال خلقه، والوعظ والتخويف، والتهديد، والتوبيخ، والتضرع، إلخ. كعنصر متكرر في الخطاب القرآني، فإن موضوع المفعول المطلق هو أداة حجاجية مهمة تؤثر بشكل كبير على تحقيق المقاصد الكلية للمعنى وفهم النص القرآني.

الكلمات الأساسية: المفعول المطلق، المقاصد الدلالية- المعانى والأغراض البلاغية، الدلالة، القرآن الكريم، النحو العربي، البلاغة العربية، نظرية النظم.